

КИРПИ: — Каш бүтүн моллалар сәнин кими олайды!..

К И Р П И

„МОЛЛА НЭСРЭДДИН“

Элли ил бундан габаг, 1906-чы ил апрелин 18-дә кечә, Тбилисидә, мүсәлман мәнәлләсиндә ерләшән «Гейрәт» мәтбәәсиндә ики нәфәр кичик бир чап машиныны һәрләйрди. Нефт лампасы мәтбәәнин бир отагдан ибарәт «чап сехини» күчлә ишыгандырырды. Машыны һәрләйәнләрин бири «Молла Нәсрәддин» журналынын редактору Чәлил Мәмәдгулузәдә, икинчиси чапчы Чаһанкир иди.

—Һә, я алла, Чаһанкир гардаш! Я алла, һәрлә көрәк!

— Һи, Чәлил йолдаш, машины бас! Кечәнин ярыдан кечмәсинә бахмаяраг журналдан анчаг беш йүз нүсхә чап олуңмушду. Сәһәрә гәдәр һәлә беш йүз нүсхә дә чап олуңмалы иди. Редактор да чапчы гошуларәг тәр төкә-төкә ишләйир, сәһәрә кими журналын чапыны гуртармага чалышырды.

Чәлил Мәмәдгулузәдә чох фикирли иди. Ону, ени доғулан журналын тален дүшүндүрүрдү. Сабаһ чамаат журналы нечә гәбул эдәчәкдир? Алыб охуячаглармы? Бәлкә авам чамаат һеч журналы яхын дүшмәйчәк, бәлкә журналын нүсхәләрини йығыб яндырачаг, бәлкә журналын редакторуну тутуб эишдирәчәк, өлдүрәчәк, идарәни даша басачаглар?

Бир нечә ай бундан әввәл көрдүйү бир журнал Мирзә Чәлилин көзүнүн габагында даянмышды. Русча чыхан «Кукуреку» адлы бу журналда бир хоруз шәкли чәкилмишди. Хорузун башы Русия падашаһы Николайын башы иди. Мирзә Чәлил Русия ингилабындан гүввәт алашмал гәләмдашларынын бу чәсарәтинә эһсэн дейәрәк, о заман Тбилисидә яшәян өзү кими ачыг фикирли, маарифпәрвәр йолдашларынын янына гачмыш вә журналы онлара көс-тәрәрәк:

—Мәкәр дурмалы вахтдыр?—демишди.—Мәкәр фүрсәти фот әтмәк олар? Бурада әсрин алаһыны шәкилләрдә чәкирләр, ону хоруза охшадырлар. Инди падашаһа истәһза эдирләр, амма индийә гәдәр бизи гоймайыблар бир дәрвишин һоғгабазлыгыны тәнгид эдәк; бир мәрсийәханын лотулуғуну тәнгид эдәк; гоймайыблар башымызын үстүнү кәсэн минләрлә зорбазорларын зүлмләриндән бәһс эдәк. Гоймайыблар халгымызы чүрүтмәкдә олан зәрәрли һәшәратын әйибләрини ачыб чамааты айылдаг.

Мирзә Чәлили дүшүндүрән ялыз Николай дейилди, ону дүшүндүрән шәрг истибдады вә шәрг гаранлыгы иди. Шаһ вә солтан истибдады иди вә шәриәт зүлматы иди. Ону журнал

нәшр әтмәйә сөвг эдән дә бу истибдад вә зүлматла мүбаризә әтмәк арзусу иди.

1906-чы ил апрелин 19-у Азәрбайчан мәтбуаты вә мәдәнийәти үчүн тарихи бир күн олду. Журналын биринчи нөмрәси чыхды. Сәһәр адамлар күчәйә чыхаркән ени бир сәс эшитдиләр:

— Молла Нәсрәддин! Молла Нәсрәддин!

Биринчи нөмрәнин үзәриндәки шәкилдә мүсәлман аләминин ятмасы тәсвир олуңурду. Күнәш пәнчәрәдән бойланыр, амма адамлар мөһкәм ятышыблар, бирчә нәфәр ериндән бир аз галхыб кәрнәшир. Молла Нәсрәддин бу ятанлара вә оянаг истәйәнләрә үзүнү тутараг дейирди:

— Сизи дейиб кәлмишәм, әй мәним мүсәлман гардашларым!

«Мүсәлман гардашлар» журналы торха-торха әлләринә алдылар вә әлләри янырмыш кими тез ерә атдылар. Журнал Мирзә Чәлилин өзүнүн дедийи кими ислам мөвһуматынын башындан балтаны чох бәрк әндирмишди. Журналын һәр бир фел'етону вә карикатурасы гара гүввәләрдә, авам чамаатда гәзәб доғурурду. Онлар бу «кафир» вә «йолфәдән азымыш» журналын һәддини билдирмәк истәйирдиләр. Журналын нөмрәләри дәфәләрлә чар сензору тәрәфиндән йығышдырылды, айры-айры шәкил вә мөгәләләр сәһифәдән чыхарылды. Руханиләр, мүчтәһидләр журналын редакторунун өлдүрүлмәсинә фитва вердиләр. һәтта миллионерләр редактору өлдүрмәк үчүн гочу көндәрдиләр. Журналын редакциясы 1909-чу илдә дәрч әтдийи бир мөгәләдә үч иллик фәалийәтинә екун вурараг яранан вәзийәти ачыг тәсвир эдир:

«Охучуларымыза кәрәк мә'лум ола ки, мәчмуәмиз башлайыб язанчан индийәдәк башымыза нә гәдәр ишләр кәлиб. Әввәлә, бу йола гәдәм гоян кими башламышыг бөйүк адамлара, һөрмәтли ханлара, пулуу бакылылара, шаһларә вә солтанларә саташмаға.

Бундан әлағә һәр бир нөмрәмиздә чиндара күлмүшүк, пирә саташмышыг, моллая долашмышыг, сейиди писләмишик вә һәтта буңлардан кечәндән сонра чәннәтә вә чәһәннәмә, дүня вә ахирәтә дә әл узатмышыг.

Хүләсә, башымыза чох ишләр кәлиб: бизи сөйүбләр, байкот әләйибләр вә ахырда иш о ерә етишди ки, дүшмәнләримиз бизи пуч әләмәк нийәтинә дүшмүшдүләр.

Вә лакин эчәлимиз тамам дейилмиш».

Анчаг бу тә'гибләрин һеч бири молланәсрәддинчиләри горхутмамышдыр.

«Молла Нәсрәддин» журналы халг журналы иди. О азадлыг идеяларыны тәблиг эдир, халгын дәрд вә әһтиячларындан язырды.

«Молла Нәсрәддин» кениш халг күтләләрилә чох сыхы әлағә ярада билмишди. Ялыз Азәрбайчанда дейил, бүтүн шәрг өлкәләриндән айда йүзләрлә мәктуб алырды. О бу мәктублар вәситәсилә мүхтәлиф ерләрдә фәһләләри вә кәндлиләри инчидән, соян ханлар, бәйләр, миллионерләр, тачирләр, әһалини алдадан моллар, сейидләр, дәрвишләрин чиркин ишләриндән хәбәр тутуб буңлары өз сәһифәләриндә ифша эдирди. «Молла Нәсрәддин»ин күчү, сөзү дүз вә ачыг данышмасында, чәсарәтли олмасында иди.

Журнал демократик вә маарифпәрвәр азычылары өз әтрафында топламагла бөйүк бир әдәби мәктәб яратмышды. Бөйүк сатирик шаиримиз Сабир журналын яхын көмәкчиси олмушдур. Охучулар онун шәирләринин чоху илә илк дәфә «Молла Нәсрәддин» сәһифәләриндә таныш олмушлар. Сабирдән башга һагвердиев, Әли Нәзми, Гәмкүсар, М. Сәид Ордубади, сон дөврләрдә Чәфәр Чаббарлы журналда фәал иштирак әтмишләр. Роттер, Шмерлинг кими сәнәткар рәссамларын архасынча халг рәссамы Әзим Әзимзәдә журналда ишләмәйә башламыш вә Азәрбайчанда сатирик рәсм жанрынын инкишафына бөйүк ярдым әтмишди.

«Молла Нәсрәддин» журналы Азәрбайчан мәдәнийәтинин бүтүн мәсәләләрилә: тәһсил, тәрбийә, әлифба вә саирә илә мәшғул олурду. Дилимизи эрәб, фарс, османлы сөзләрилә долдурмаг истәйәнләрин, халгын дүшмәнләри пантүркистләрин, панисламистләрин яхасындан әл чәкмир, онлары биабыр эдирди. О, буржуа зиялыларынын «халг азадлыгы» һаггындакы бошбоғазлыгыны ифша эдир, халга һәгиги азадлыг йолуну көстәрди. Азәрбайчан гадынынын әсирликдән, чадрадан гуртармасы, кишиләрлә бәрәбәр һүгүг газанмасы, охуб әлмли олмасы журналын әсас арзуларындан иди. Журнал бу йолда бөйүк фәалийәт көстәрмишди.

«Молла Нәсрәддин» ялыз Азәрбайчандакы һаким синифләрин йыртычы сималарыны ифша әтмәклә кифәйәтләнмир, империалистләрин мүстәмләкә сиясәтинин ачыб көстәрди. Ону сәһифәләриндә Столыпинләрлә бәрәбәр Мәмәдәли шаһлар, Әбдүлһәмидләр вә башга деспотларын әсл симасыны көрмәк оларды.

Азәрбайчанда сосялист ингилабы гәләбә чалараг халг һәгиги азадлыга чыхаркән, «Молла Нәсрәддин» Совет гурулушуну бөйүк мәнәббәтлә гаршылады вә ени һәяты яраданлара гошуларәг өз фәалийәтинин давам әтдирди. Журналын 1922-чи илдә чыхан биринчи нөмрәсиндә «Шура» сәрләвһәли баш мөгәләдә язылыр:

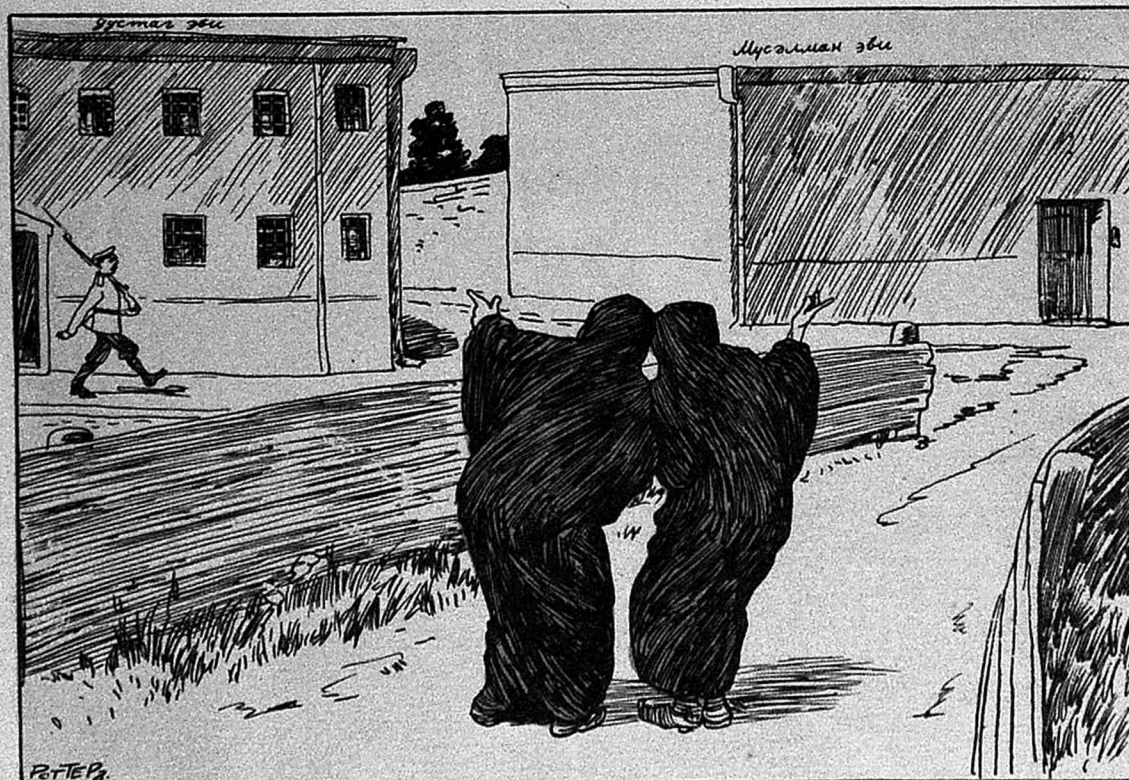
«О шей ки, гоча Молла Нәсрәддинин гәлбинә вә мәзагинә һәр бабәтдән мүвафигдир—онун ады шурадыр.

Шура үсул-идарәси!

Шүкр әләйирәм вичданыма ки, өлмәдим вә арзу әтдикләримә чатдым...».

«Молла Нәсрәддин» журналынын Совет дөврүндә бөйүк фәалийәти олмушдур. О, доғуз ил мүддәтиндә Коммунист партиясы вә Совет һөкүмәтинин яхын көмәкчиси олмуш, чаван республикада халг тәсәруфатынын мөһкәмләнмәси, Совет мәдәнийәтинин йүксәлмәсинә чалышмыш вә кечмиш чәмийәтдән ирс галан мөвһумат, тәнбәлик, бүрократизм, ялтагыг, рүшвәтхорлуғ вә башга бу кими ярмаз һаллары өз кәскин сатирасы илә гамчыламышдыр. Республикамызда сатира әдәбийятынын инкишафында вә охучуларда сатира вә юмор зөвгүнү тәрбийә әдилмәсиндә «Молла Нәсрәддин» журналынын ролу бөйүкдүр.

«Кирпи» журналы «Молла Нәсрәддин»ин һәгиги вариси олдуғундан, онун 50 иллик юбилейи күнүндә өзүнү юбиляр кими һесаб эдәрәк севинир. «Кирпи» журналы «Молла Нәсрәддин»ин шанлы әнәнәләрини давам вә инкишаф әтдирмәйи өзүнә борч биляр вә буна вар гүввәсилә чалышачагдыр.

— Ханбачы, адамын белә анушкалы эви ола, һәрдәнбир үрәйи сыхыланда. отура анушканын габагында, күчәйә баха...

1911

ӘВӘЗ САДЫГ

Сизи дейиб кэлмишэм, эй мэним мүсэлман гардашларым! О кэслэри дейиб кэлмишэм ки, мэним сөһбәтими хошламайыб, бә'зи бәһанэләр илә мөндән гачыб кедирләр, мәсәлән, фала бахдырмаға, ит боғушдурмаға, дәрвиш нағылына гулаг асмаға, һамамда ятмаға вә гейри бу һөв ва-чиб эмәлләрә; чүнки һүкәмалар буюрублар: «Сөзүнү о кэсләрә де ки, сәнә гулаг вермирләр».

Эй мэним мүсэлман гардашларым! Зәмани ки, мөндән бир күлмәли сөз эшидиб агзынызы көйә ачыб вә көзләринизи юмуб о гәдәр «ха-ха!» эдиб күлдүнүз ки, аз галды бағырсағларыныз йыртылсын вә дәсмал әвә-зинә этәкләриниз илә өз көзүнүзү силиб «лә'нәт шейтана!» дединиз, о вахт элә күман этмәйин ки, Молла Нәсрәддинә күлүрсүнүз.

Эй мэним мүсэлман гардашларым! Әкәр билмәк истәсәниз ки, ки-мин үстүнә күлүрсүнүз, о вахт гоюнуз габағыныза айнаны вә диггәт илә бахыныз чамалыныза...

Сөзүмү тамам этдим; анчаг бирчә үзрүм вар: мәни кәрәк бағыш-лаясыныз, эй мэним түрк* гардашларым ки, мән сиз илә түркүн ачыг ана дили илә данышырам. Мән ону билирәм ки, түрк дили данышмаг әйбдир вә шәхсин әлминин азлыгына дәләләт эдир; амма һәрдән бир кечмиш күнләрә яд этмәк лазымдыр. Салыныз ядыныза о күнләрә ки, ананыз сизи бешикдә йырғалай-йырғалай сизә түрк дилиндә лай-лай дейрди вә сиз гулаг арысы сәбәбинә сакит олмурдунуз. Ахыры бичарә ананыз сизә дейрди:

— Бала, ағлама, хортдан кәләр, сәни апарар! Вә сиз дәхи чаны-нызын горхусундан сәсинизи кәсиб ағламагдан сакит олурдунуз.

Һәрдән бир ана дилини данышмаг илә кечмишдәки көзәл күнләрә яд этмәйин нә әйби вар?!

Молла НӘСРӘДДИН

*) *Азәрбайҗаны*
Тифлис

„Молла Нәсрәддин“, 1906, № 1.

ТЭЗВИР УСТАДЛАРЫ

(Ихтисарла)

- Аға, мәрһәмәтиниз артыг!
- Лүтфүнүз артыг!
- Күчәдә дивар дибиндә бир өврәт отуруб ачындан ағлайыр.
- Аға, мәрһәмәтиниз артыг!
- Аға, лүтфүнүз артыг!
- Ай гардашлар, мән шикәстәм, ики көзүм дә кордур мәнә бир чөрәк пулу!
- Хан, мәрһәмәтиниз артыг!
- Аға, лүтфүнүз артыг!
- Өврәт вә ушаг ағлая-ағлая галдылар.
- Аға, мәрһәмәтиниз артыг!
- Аға, лүтфүнүз артыг!
- Шәһәрин бу тәрәфиндән о тәрәфинә кедәнә кими күчәләрдә мин-ләрлә ағлаян өврәт, ушаг вә шикәст диләнчи дүзүлүб, күчә илә кечән ағалар исә бири о бириңә дейир:—Мәрһәмәтиниз артыг! О да буна дейир:—Лүтфүнүз артыг!
- Сүбһдән ахшамадәк чарсуларда вә мәчлисләрдә о дейир: «Мәрһәмәтиниз артыг», бу дейир «Лүтфүнүз артыг».
- Амма һәмин мәрһәмәт мәдәниндә вә лүтф заводунда, эвләрдә кечә-ләр сүбһәдәк союгдан вә ачындан ағлаян ушаг, киши вә сәһибсиз өврәт о гәдәрдир ки, чәми ер үзүнүн таифәләрини бурая тамашая йығсан мат вә һейран галарлар.
- Аға, мәрһәмәтиниз артыг!
- Аға, лүтфүнүз артыг!
- Иүз адамдан бири шама кәкликлов ейә вә исти отагда буглана-буглана ята вә 99-у союгдан вә ачлыг санчысындан сүбһәдәк вайылда. Бу элә бир һәрч-мәрч вә элә бир фәсаддыр ки, дәхи бундан сувай гей-ри бир һәрчи-мәрч вә фәсада әһтияч йохдур.

ЧЫЗБЫЗЧЫ

„Молла Нәсрәддин“, 1921, № 1

Тәбриз

ШУРА

(Бир парча)

О шей ки, гоча Молла Нәсрәддинин гәлбинә вә мөзагинә һәр бәтдән мүвафигдир—онун ады шурадыр.

Шура үсул-идарәси!

Шүкр эләйирәм вичданыма ки, өлмәдим вә арзу этдикләримә гат-дым.

Шура үсул-идарәси, мәсләһәт вә мәшвәрәт үсул һакимийәти — будур ситайиш этдийимиз йол, будур тәглид этдийимиз мәсләк, будур әтигадымыз!

Әтигадымыз бунадыр ки, Вәтән вә мәмләкәт орада яшаян әфра-дын һамысындыр. Бәс Вәтәнин вә мәмләкәтин идарәсинин тәәллиги һәмин әфрәдәдир.

Бунлардыр тәк бирчә һакимләр, бунлардыр анчаг падишаһлар вә мәм-ләкәт бунларын вә мәһз бунларын мәсләһәти вә мәшвәрәти, бунларын шурасы илә идарә олуначаг.

Бәс, шура, шура будур.

Молла НӘСРӘДДИН

Бако, **M.F. Axundov adına**
Azərbaycan Milli
Kitabxanası 1924

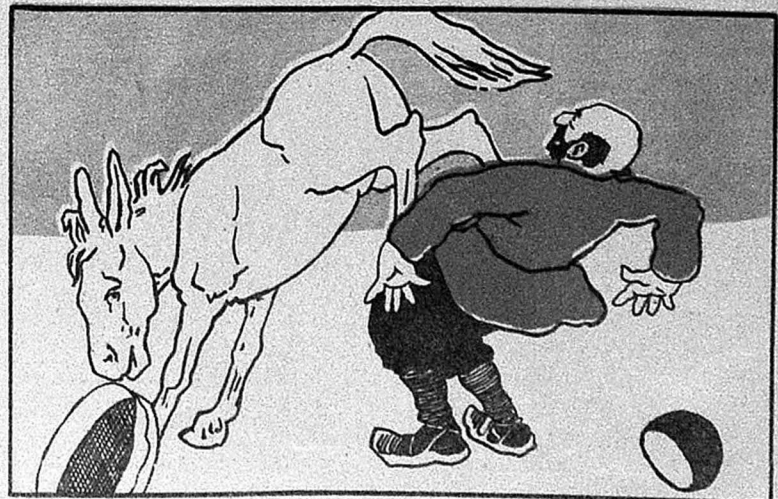
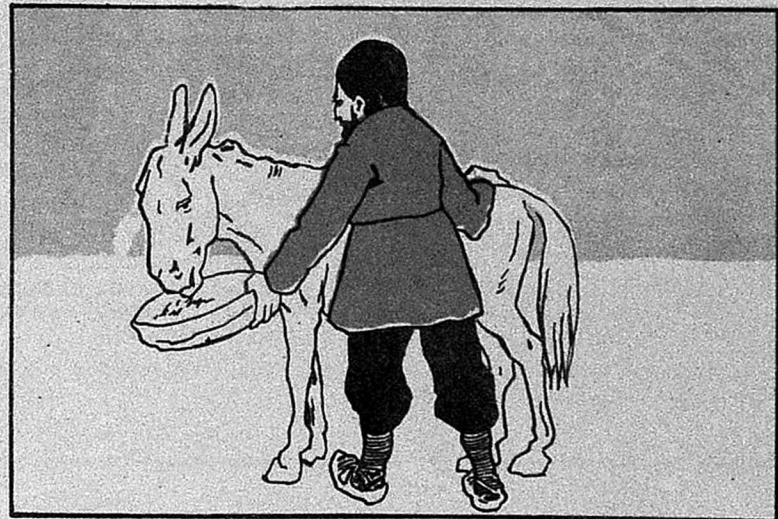

— Ай Мирзә, бах бизим дә дилимиз вар, сән аллаһ гой ону да өйрәнәк.

— Йох олмаз! Азәрбайҗан дили олмаз! Кәрәк буну соҳам боғазыныза.

1911

МҮЛКӘДАР ВӘ ӘКИНЧИ

— Ай аға, башына доланым, даһа нийә шыл-лаг атырсан? Мән ки, сәнә хөрәк верирәм!..

1906

ОРУЧЛУГДА

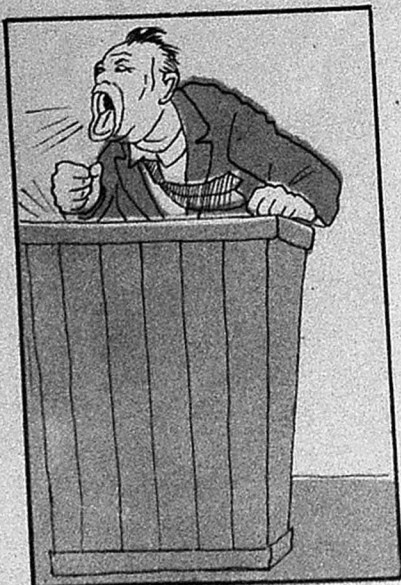
ҺӘСӘНГУЛУ: — Ай ата, янына адам кәлир, тез ол сүфрәни йыгышдыр!
МОЛЛА: — Әдә, ит оғлу, кет хәбәр вер ки, атам намаз үстәдир.

МҮӘЛЛИМ: — Нәвахта гәдәр төләбә олачагсан?!
ТӨЛӘБӘ: — Дәдәмин чаны саг олсун, пул көндәрир, охуюрам

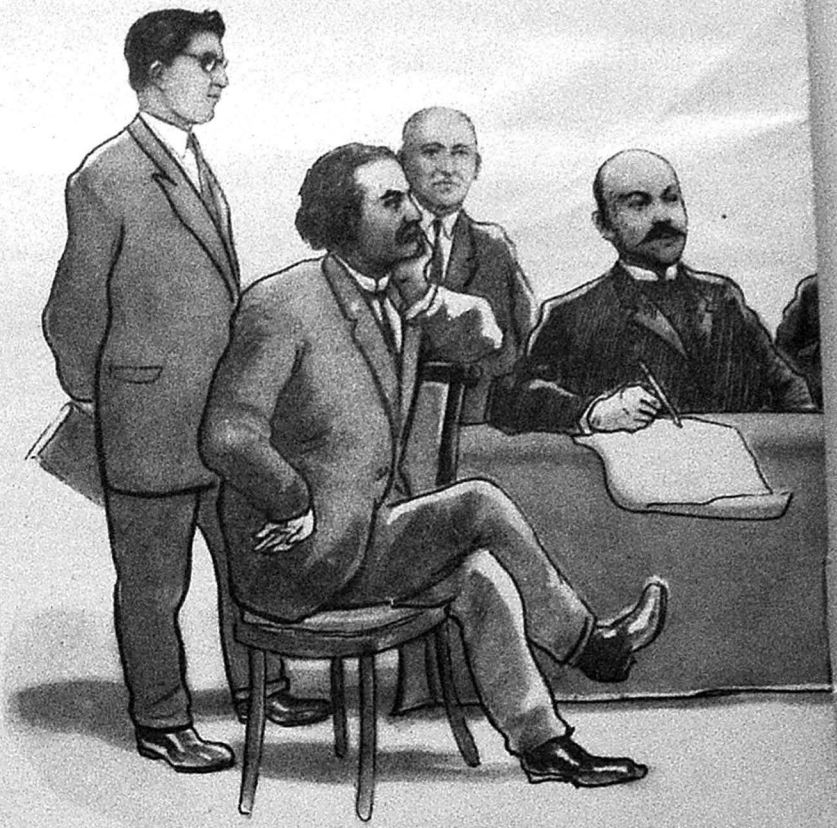
ХОРУЗ: — Сәнин бүтүн һәрәкәтин хоруза охшайыр, амма төфәвүтү будур ки, мәним сәккиз тоюгум вар, сәнин исә далында дәрәд тоюгун вар.
КӘРБӘЛАЙЫ: — Нейнәйим мән языг, шәриәт дәрәдүн-дән артыгына ичәзә вермир.

Чыгыр— багыр салдым ки, көндә кетмәк лазымдыр...

Инди дейирләр ки, кәрәк өзүн дә көндә кедәсән.

МОЛЛА НӘСРӘДДИНЧИЛӘР (солдан)— Ч. Чабулузадә, М. Ә. Сабир, Ә. Г. Гәм О. Шмерлинг.

ИЛК Н

Һәлә лап ушаг вахтларымдан «Молла Нәсрәддин» журналынын һәр нөмрәси мәним үчүн бир байрам иди. Онун мараглы шәкилләринә бахмагдан, мәзәли мәгаләләрини, фелетонларыны, шәирләрини охумагдан йорулмаздым. Она көрә дә бу журналын редакторунун, Чәлил Мәммәдгулузадәнин ады мәним үчүн ата, мүәллим кими әзиз көрүнүрдү. 1926-чы ил иди. Бақыда дарүл-мүәллимни битириб, районда мүәллимлик эләмәйә башламышдым. Биз бир нечә йолдаш үмүмийәтлә сатира, юмор илә, хусусән «Молла Нәсрәддин» илә о гәдәр марагланардыг ки, журналын районга кәлчәйи күн шәһәрин аягында, Евлах йолунда даяныб почта машынынын кәлмәсини көзләйәрдик.

Белә бир вахтта бизә хәбәр вердиләр ки, Мирзә Чәлил Евлахдадыр вә Нухадан кечиб Загаталада охуан гызыны көрмәйә кедәчәк. Бу хәбәри әшидән кими биз ону һеч олмаса бир-ики күн гонаг сахламаг үчүн хусуси һазырлыг көрдүк.

О заманлар Евлах илә Нуха арасында ири үзүм зәнбилләринә охшан автобуслар ишләйрди. Хейли көзләдикдән сонра белә «зәнбилләрдән» бирини курһакур курулдайраг кәлдийни көрдүк.

Машын карвансаранын һәйәтиндә даянан кими биз тез сәрнишинләри көздән кечирмәйә башладыг. Йолдашлар ону танымаг вә илк дәфә данышдырмаг мәсәләсиндә мәни нүмайәндә сечмишдиләр. Мәним бу «нүмайәндә»лийимә сәбәб Бақыда охумагым иди. Йолдашлар дедиләр ки:

— Сән Бақыда олмусан, күчәдә задда көрмүш оларсан, кеч габага. Мән онларга Мирзә Чәлили нечә дәфә көрдүйүмү сөйләмишдим. Анчаг әслиндә мән онун өзүнү йох, шәклини көрмүшдүм. Күманым бу

иди ки, ону көрән кими шәклинә көрә о саат таныячагам.

Анчаг әлә олмады. Мән шәклини көрдүйүм адам сәрнишинләрин арасында йох иди. Мән кирдәүз, шиш бығлары юхары галдырылмыш бир кәч сифәт ахтарырдым. (Чәлил Мәммәдгулузадәнин тәхминән 1910—1911-чи илләрдә чәкдирдийи шәкли беләдир). Анчаг белә адам йох иди. Архада артыг сачларына дән дүшмүш узунпапаг гоча бир киши отурмушду. һамы дүшдүйү һалда бу адам дүшмүрдү. Мән о адама мүрачнәт әдәрәк сорушдум:

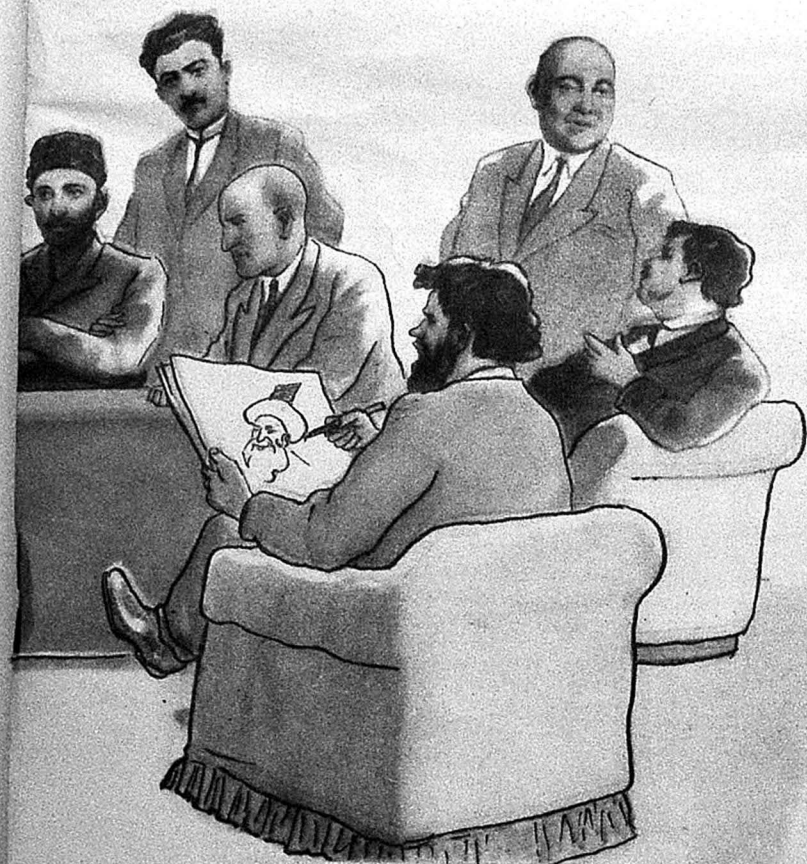
— Багышлайын, сизинлә кәлән сәрнишинләрин арасында Чәлил Мәммәдгулузадә йохдур ки?

О адам мәни мөһрибан көзләрдә сүзүб утанчаг бир һалда деди:
— Чәлил Мәммәдгулузадә мәнәм.
Мән бу сөзү әшидән кими севинчәк йолдашларымы чагырдым:

Мө'мин башы

„МОЛЛА НЭСРЭДДИН“ИН МУШТЭРИЛЭРИНДЭН

Барлы, Ә. Нагвердиев, Ә. Нәзми. Ч. Мәммәд-қусар, М. С. Ордубади, Роттер, Ә. Әзимзаде,

ӨРҮШ

— Бурададыр...кәлини!... Көрән кими таныдым...

Биз бир-ики күнлүйә Нухада гонаг галмағы ондан хаһиш этдик. Разы олмады. Бир өзкә вахтда Нухая хүсуси кәлмәйн вәд эдиб, бу сәфәр ләһкәһә билмәйәчәйини сөйләди. Неч олмаса ийирми дәгигәлийә ашағы дүшмәсини тәвәггә этдик, ону да эләмәди. Чаваб верди ки, «чоҳ сағ олуи! Ерим раһатдыр».

Бу заман биз кәнара чәкилиб мәсләһәтләшдик вә «нәрби һийлә» ишләтмәйн гәрәра алдыг. Автобус стансиясынын мүдири Кәрим дайынын үстүнә гачыб ондан имдад истәдик. Кәрим дайы дадымыза чатды. Чыхыб бүтүн сәрнишинләрә э'лан эләди ки, машини харабдыр, бу күн тә'мир олуначаг, Загаталая сабаһ сәһәрден йола дүшәчәк...

...Мирзә Чәлил истәр-истәмәз «раһат ерини» тәрк этмәли олды. Ерә

дүшән кими биздән ону Мирзә һәсәнин янына апармағы хаһиш этди. Нуха китаб мағазасынын мүдири Мирзә һәсән Таһирзаде чоҳ габагчыл фикирли, һөрмәтли адамлардан бири иди. Он-он беш ил иди ки, Нухада «Молла Нәсрәддин»ин мүвәккили һесаб олунурду.

...Ики мирзә, Мирзә Чәлил илә Мирзә һәсән ики гардаш кими көрүшдү. Гайда-ганун яддан чыхды, китаб мағазасы вахтындан ики саат габаг бағланды. Мағазанын архасында эйләшдик. Ики саатдан артыг сөһбәт эләдик. Мирзә Чәлил чоҳ аз данышан адам иди. Бизим узун суалларымыза телеграм кими гыса чаваблар верир, бунунла кифайәтләнирди.

Нәһайәт биз тутдугумуз гәбул програмыны еринә етирмәк мәгсәдилә ону эвә, «Нуханын дуз-чөрәйини кәсмәйә» дә'вәт эләдик. Мирзә Чәлил күлдү. Мирзә һәсәнә тәрәф дөнүб деди:

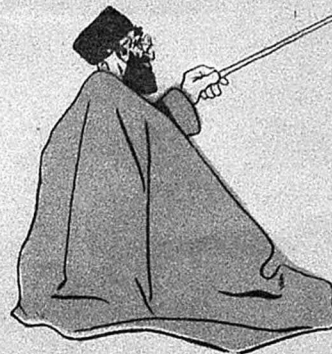
— Мирзә, бу чаванлара де ки, мән Загаталая тәләсирәм, автобусун гулағына бир-ики кәлмә сөз пычылдасынлар, о да йола дүшсүн.

Көрдүк Мирзә Чәлил бизим кәләйимизи баша дүшүб. Одур ки, «автобусун гулағына бир-ики кәлмә сөз пычылдамалы» олдыг.

...Йола дүшәндә автобусун этрафына хейли чамаат топлашмышды. Мирзә Чәлилин этрафы емәли шейләрлә, һәдийәләрлә, күл-чичәклә долмушду.

Бундан сонра мән Мирзә Чәлил илә чоҳ көрүшдүм, Анчаг бу илк көрүш һеч ядымдан чыхмыр. Бу кичик тәсәдүф биздә элә тәсәввүр яратмышды ки, элә бил уча бир дағын зирвәсини көрә билмишдик.

С. КӘРИМОҒЛУ:

— Ер өкүзүн үстүндө, өкүз балығын, балыг да кы...

—Илаһи, бу рамазан айында мөним күнаһларымы бағышла.

— Агрым охумушларын үрәйинә, кимдән әксийәм?

— Яхшы кәлини мүрдәшир юсун, о ки, галды писи.

—Билмирәм гызлар мөним нөйми бөйөнмир, канфет кими огланам.

Нафир башы

— Неч чығырма, һалалча малымсан, дүнән көбинини кәсдирмишөм.

—Элә вурарам ки...

—Бир арвад олайды, сийгә эдәйдики! —Лап үрәйимдән хөбөр верирсән.

Ад Күнү

Кечмишдә «Молла Нәсрәддин» журналында ад күнү һаггында чох язардылар. Мән дә охумушдум. Мәсәлән, 1911-чи илин декабр айында чыхан 47-чи нөмрәдә бир нәфәрин мәктуб дәрч әдилмишдир. Мәктуб саһиби молла әмидән хаһиш әдирди ки, онун тәзә догулан оғлуна бир ад сечсин. О, язырды: «Молла әми, бир оғлум олуб, дәли-диванә кими шәһәри бу башдан кириб, о башдан чыхырам. Дост-ашнадан хәбәр тутуб бир ад тапмаларыны хаһиш этмишәм. Бир и дейир, бу ады гой, истәйирәм дә гоям, амма бирдән ядыма дүшүр ки, бу адын саһиби филанкәс пис адамдыр. Мән дә оғлума о ады гойсам һәр дәфә чағыранда һәм мин пис адам ядыма дүшәчәк».

Бу яхынларда гоншумуз һәсәнин дә башына белә оюн кәлди. Онун бир оғлу олмушду. Ад гоймаг үчүн мәнн дә чағырмышдылар. Дурдум кетдим һәсәнкилә. Дедим һәр һалда гоншудур, көзәйдынлығы верим, ушаға да бир ад сечәк. Кәлдим көрдүм мәнән башга һамы бурададыр. Отурдуг, чох фикирләшдик, чох көтүр-гой эләдик, ахырда белә гәрәра кәлдик ки, ушағын адыны Сәрхан гояг. Азча галмышды ки, һамы разылашыын, бирдән һәсән әми ериндән сырайыб деди:

— Аман күндүр, Сәрхан гоймайын!—Дедиләр ахы нә сәбәбә бу ад сәнин хошуна кәлмир? Деди: йох, Сәрхан Сәмәдов Ағдам райондакы Будйонны адына колхозда һесабадыр ишләйир. Инишил колхозун 89 мин манатыны ейиб, бу ил дә 37 мин манатыны чырпышыдыр. Мән һеч вахт ушаға бу адын гоюлмасына разы олмарам.

Дедик яхшы сөздүр, о гәдәр гәшәнк ад вар ки, бирини сечәк. Мәсәлән, Шаһмар, Нияз, Аға, Сәрһәд... Буну әшидән һәсән киши енә дә аяга галхды.

— Билмирам бу адлары һардан тапырсыныз, — деди.—Шаһмар Әһмәдов илә Нияз Ағәев бизим колхозда гоюнчулуг фермасынын мүдиридиләр, һәрәси дә колхоза он беш мин манат борчлудур. О ки, галды Сәрһәд Рүстәмов, о да ферманын һесабадыр ки, мүдириндән кери галмаз. Он дөрд мин беш йүз манат да о чырпышыдыр.

Енә чох фикирләшдик, чох көтүр-гой эләдик. Дедик онда ушағын ады олсун Бәһлул. Бир нәфәр деди Шамил дә яхшы аддыр.

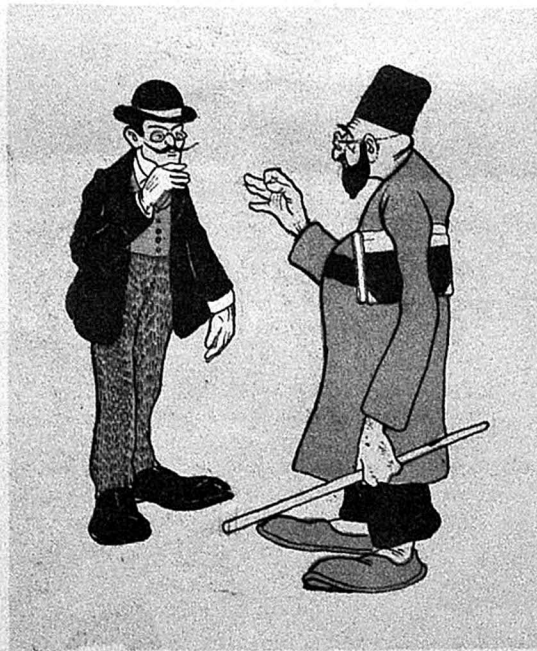
Һәсән әми тәрә-тәрә үзүмүзә бахыб деди: — Элә бил Будйонны адына колхозун исрафчыларынын сийһысыны сизә верибләр. Мәкәр билмирсинизми Бәһлул Мәмәдов колхоза гырх бир мин манат, мал фермасынын бригадири Шамил исә он мин манат борчлудурлар?! Гайтармаг фикирләри дә йохдур. Элә адамларын адыны бу күнаһсыз ушаға нийә гоюрсунуз?

Дедик, инди ки, беләдир, кәлин ушағын ады олсун Әскәр. һамы деди яхшы аддыр. Бу дәфә һәсән әми гәһгәһә илә күлдү.

— Мәкәр билмирсиниз ки, Әскәр бизим колхоз сәдринин адыдыр?! Бүгүн бу адларыны сайдыларымыз адамла пуллары элә өзү бурахмышдыр, инди о пулларын әвәзинә сахта гәбзләр дүзәлдир ки, аягларында галмасын. Горхурам ушағымыз бөйүйә, туталар ки, Ағдам райондакы Будйонны адына колхозун о вахткы сәдри Әскәр Рзаев сәнән, чаваб вер!

Һагг сөзә нә дейәк. Пис адамын адыны Молла әми дә мәсләһәт көрмәмишди. Фикирләшәндә адам көрүр ки, доғрудан да ад гоймаг чәтин ишдир...

Әһмәд ГАСЫМОВ

— Чәнаб али буюрсун көрәк, нә дәлайили-һәкмиийә илә Европа мүтәфәннинләри әнасири-әрбәәни бәид әз һәгигәт көрүрләр?

— Мәни извинит элә, мән Европәйски абразовани алмышам, татарски панимат эләмирәм.

(Нәз дәймәсин, һәр икиси элм дәрәсыдыр!)

1909

— Оғлун да оруч тутурму?
— Баһ, нечә ки, тутмаз.
едди яшы тамамдыр...

1911

Сөз элә вахтына чәкәр, дүз әлли ил бундан габаг, илин бу вахтларында «Һәрдемхәял» илә «Лағлағы» Мирзә Чәлилин янына кәлиб дәйирләр ки:

— Мирзә, кәлсәнә милләт вә вәтән адына гуллуг эләйәк. Көмәкләшиб бир һесаб китабы чәм эдәк.

Иттифагән «Һопһоп» илә «Мозалан» да орада имишләр. Тәклиф онларын да хошуна кәлир... Чәмиликлә фикирләшиб он сәккиз «задача»дан ибарәт бир тәзә тәлим китабы тәртиб әдиб «Молла Нәсрәддин» журналынын 1906-чы илдә чыхан 10—12 нөмрәләриндә дәрчәдириләр.

Бу яхынларда мүхбирләримиздән «Чохбилмиш» редакциямыза бир нечә һесаб мәсәләси көндәриб ки, онлар лап Молла Нәсрәддинни «задачаларына» охшайыр.

«Чохбилмишин» көндәрдийи һесаб мәсәләлери булардыр:

1. Кировабад фелдшерлик мәктәбинин директору Гурбанов мәктәби 1952-чи илдә битирмиш Әли Мәмәдовун дипломуну индийә гәдәр вермир ки, «мәктәби битирән тәләбә дипломуну аланда директора ширинлик вермәлидир».

Илдә мәктәби гырх беш тәләбә гуртарырса, Гурбанов ахырынчы дөрд илдә нә гәдәр ширинлик йығымыш олар?

2. Фәһлә районларындакы мейвә-тәрәвәз сатан сатычылар һәфтәбечәр алмаг истәйән муш-тәриләрә йүз грам һәфтәбечәрлә, доғгуз йүз грам дузулу су верирләр.

Көрәсән алыш-веришдә сатычы аланыр, я алычы?

3. Азәриттифагын районларда сатмалы олдуғу бир миллион ики йүз мин эдәд шакирд дәфтәри Бақыдакы «Гызыл Шәрг» мәтбәәсинин сәхләриндә, балканларда, пилләканларын үстүндә, әл-аяг алтында төкүлүб галмышдыр.

Мәсәләдә үч суал вар: биринчи, дәфтәрләр инди нә рәнкәдир вә ишә ярайрлар, я йох? Икинчи, хараб олан дәфтәрләрин зәрәри кими һесабынадыр? Үчүнчүсү, районлардакы шакирдләр дәрсләрини нәйә язырлар?

4. Бақыда, 2 нөмрәли ушаг әвинин амбарлары Алексанова 92 нәфәр ушаг үчүн мәтбәхә бурахдығы әт, яғ, юмурта, гәнд вә с. әрзәгы көзәяры верир, күнүн ахырында исә инсафына көрә һесабаг языб муһасибата тәгдим әдир.

Көрәсән бу һагг-һесабада ашпаз Бородинна илә муһасиб Смоленсевин хейри вар, я йох?

5. Артийнефт фәһлә-тәһһизаты шөбәсинин «Нефт дашларындакы» емәкханасынын буфетчиси Милофоридзе сатдығы шейләрин һамысыны һәр дәфә отуз грам әксик чәкир. Автобуфетчи Достуев исә муш-тәриләрин пулундан әлли-алтымыш гәпик кәсир. Амма онлара дәйиб-долашан йохдур ки, «чинайәтләри аз әһәмийәтлидир».

Мәсәләдә суал олунур: онлар муш-тәриләрдән нә гәдәр оғурламалыдырлар ки, чинайәтләри әһәмийәтли һесаб олунсун?

6. Дәвәчи районунун кәндләриндә яшәян мүәллимләр дәрәс дедикләри кәндләрдә отаг илә тәмин әдилмәдикләринә көрә, эвдән мәктәбә кетмәк үчүн азы он километр йол кедиб, о гәдәр дә йолу кери гайытмалы олурлар. Бу һесабла һәр мүәллим дәрәс дедийи доғгуз ай мүдәтәндә нечә километр пияда йол кедир?

«Кирпи» журналы да әлли ил бундан габаг «Молла Нәсрәддин»ин вәд эләдийи кими охучуларына хәбәр верир ки, һәр кәс бу мәсәләләрин чавабыны тапыб идарәмизә көндәрсә, она бир эдәд тәзә тәлим китабы һәдийә вериләчәкдир.

«Чохбилмишин» көндәрдийи мәсәләләри чапа һазырлады
Ч. АСЛАНОҒЛУ

Редактор — Әвәз Садыг

Редакция һей'әти: М. Абдуллаев, И. Ахундов, С. Гәдирзадә, К. Казымзадә, С. Мәликов, Г. Мәмәдли, И. Нәчәбгулу, М. Раһим, С. Рәһман, С. Рүстәм.

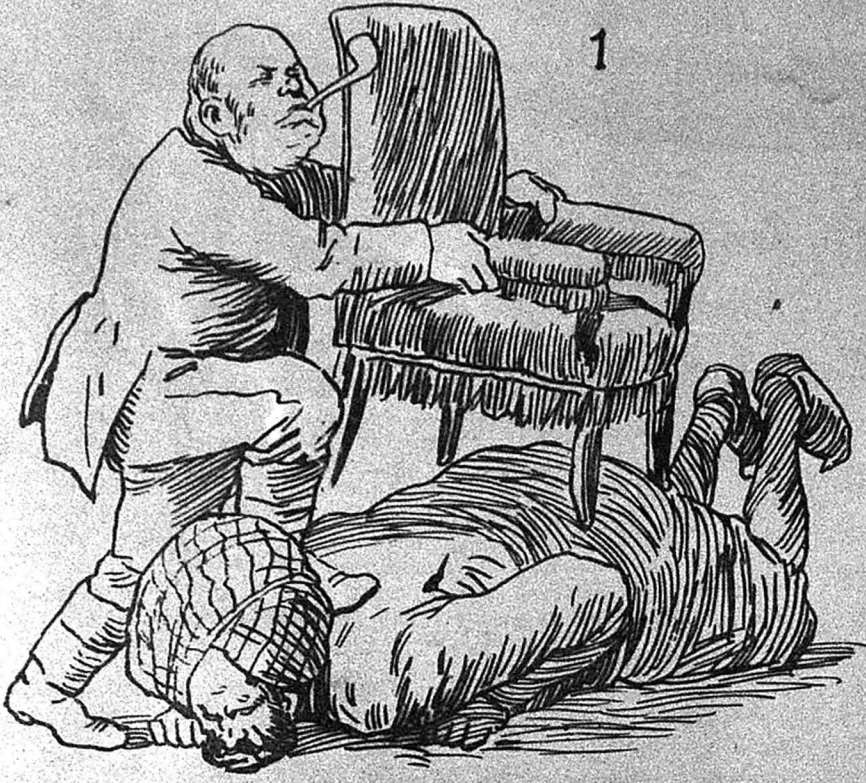
«Коммунист» гәзетинин нәшри. Редакциянын адреси: Бақы, Коммунист күчәси, 11/13. 4-чү гапы, 2-чи мәртәбә. Тел. 2-67-17. Абуно гиймәти: айлығы 3 манат.

ФГ 04662 Сифарш № 185 Тиражы 40.000. Кағыз форматы 70x105x. Чапа имзаланмыш 12/IV-56.

Әзәрбајҹан ССР Мәдәнийәт Назирлигинин 26 комиссар адына мәтбәәси. Бақы, Әли Байрамов күчәси, № 3.

M.F. Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

1924

Йүз ил бундан габаг

Индийәдәк

Инди

Мәләчәндә